

Elsbeth Etty. (2019). *In de man zit nog een jongen*. Amsterdam: Nijgh & Van Ditmar. Isbn 978 90 388 0611 2, € 34,99, 552 blz.

IN DE MAN ZIT NOG EEN JONGEN

Niets verhullend, indrukwekkend portret van Willem Wilmink

Voor mensen van mijn generatie, opgegroeid in de jaren zeventig, geldt hij als een absolute held: Willem Wilmink, liedjesschrijver, dichter en tukker. Met thema's als pies en poep, een deftige dame die in werkelijkheid helemaal niet zo netjes was en geregeld scheetjes liet, vermaakte Wilmink kinderen in de legendarisch geworden televisieprogramma's *De Stratemakeropzeeshow*, *De film van Ome Willem* en *J.J. De Bom*. De programma's waren een reactie op de dikwijls autoritaire, preutse opvoeding zoals menig kind dat in die tijd genoot.

'Luister even wat ik roep, lust jij ook een ... broodje poep?' Volwassenen mochten dan hun neus ophalen voor zoveel ranzigheid en flauwekul, het motiveerde Wilmink om samen met leden van het zogeheten Schrijverscollectief, collega's zoals Harry Bannink, maar ook Hans Dorrestijn en Karel Eykman, de betutteling verder aan de kaak te stellen.

Willem Wilmink (1936–2003) is een van de meest geliefde dichters van Nederland. Hij is alweer bijna zestien jaar dood, maar hij leeft nog altijd door in het collectief geheugen van grote groepen Nederlanders. 'De oude school', 'Deze vuist op deze vuist' en 'Ben Ali Libi', het zijn zomaar enkele voorbeelden van teksten die behoren tot de canon van de Nederlandse literatuur. Hetzelfde geldt voor Wilmink's hertalingen van middel-

eeuwse klassiekers. Hij was een groot kenner van poëzie uit alle tijdvakken en in al haar verschijningsvormen. Al met al liet hij ons een omvangrijk oeuvre na.

Het wachten was op een biografie. Die ligt er nu onder de titel *In de man zit nog een jongen*, geschreven door Elsbeth Etty.

Op zoek naar veiligheid

Voor het schrijven van *In de man zit nog een jongen* mocht Etty gebruikmaken van Wilmink's omvangrijke privéarchief en kon zij bovendien het gesprek aangaan met veel personen die Wilmink goed hebben gekend, onder wie oud-collega's, vrienden en familieleden. Daaruit ontstaat het beeld van een voor zijn omgeving buitengewoon lastig mens, iemand die voortdurend last had van stemmingswisselingen, een eigengereide man, bezeten ook door de angst te worden afgevoerd, er niet bij te horen. Een man die totaal niet voor zichzelf kon zorgen. Willem Wilmink voelde zich een vreemde in de volwassen wereld. Het liefst wilde hij kind zijn. Diep in hem knaagde een allesoverheersend verlangen naar de tijd dat alles nog onschuldig was, dat je als kleine jongen kon fantaseren en buitenspelen en je veilig waande bij je ouders in de huiskamer voor de kachel met de mica ruitjes.

Niet voor niets identificeerde Wilmink

zich met de elfjarige hoofdpersoon van Theo Thijssens *Kees de jongen*. Je ziet het ook terug in zijn teksten. Als volwassene voelde hij zich niet gelukkig. Zijn werk is doortrokken van heimwee naar een veilige kinderwereld, ook al is het een wereld die nooit heeft bestaan. Want de realiteit is dat Willem drieënhalf jaar oud was toen Nederland werd bezet door de Duitsers. Etty zegt daarover: 'Dat hij zich juist toen zo veilig voelde, is een hoofdthema in zijn persoonlijke mythe. In werkelijkheid was hij, zoals iedereen, als de dood voor het luchtalarm en de aanhoudende bombardementen' (p. 19).

Vijf delen

De kloeke biografie van Etty is opgesplitst in vijf delen. Het eerste gedeelte verhaalt over de jeugdjaren van Wilmink, de periode van 1936 tot 1954. Het is de tijd dat hij als mens wordt gevormd, vanaf het moment dat hij ter wereld komt in de Javastraat in Enschede, een textielstad in crisis. We lezen over de oorlogsjaren, waarin vader Ab voor enige tijd van het toneel verdwijnt, nadat hij zich tijdens de mobilisatie moest melden bij het leger, en we maken kennis met Willems lagere- en middelbareschooltijd. Een traumatische ervaring is het vergissingsbombardement, toen op 10 oktober 1943 hele wijken van de stad in de as werden gelegd en vele bewoners het leven lieten

(Enschede werd door geallieerde bommenwerpers aangezien voor een Duitse stad). Geleidelijk ontstaat hier het beeld van een ziekelijke, bange en schuwe jongen, een kind dat zich, ook toen er geen bommen meer vielen, het liefst terugtrekt op de zolderverdieping van zijn ouderlijk huis, de plek waar hij zich nog het meest veilig voelt.

Deel twee handelt over het studentenleven in de hoofdstad: de jaren 1954 tot 1964. Net als op Het Enschedees Lyceum komt het Willem niet vanzelf aanwaaien. Zijn studieresultaten zijn matig en hij voelt zich door zijn studiegenoten niet begrepen. Het zijn ook de jaren dat Willem via de studentenvereniging zijn isolement als tukker weet te doorbreken, verliefd wordt en actief is in de cabaretgroep La Pie Qui Chante, waarvoor hij in het voorjaar van 1957 zijn eerste liedjes had geschreven, liedjes die via de NCRV het grote publiek bereiken. Zijn werk voor het cabaret lijkt belangrijker te worden dan zijn studie. Het duurt tot november 1961 dat Willem zijn doctoraal Nederlandse taal- en letterkunde haalt.

In deel drie gaat het over de jaren 1964 tot 1977, de tijd van Willems eerste huwelijk met Noortje Smits. We krijgen hier een onthutsend beeld van een relatie die wordt beheerst door de onberekenbare driftbuien van een totaal afhankelijke, ongeëmancipeerde man die te veel drinkt en vindt dat zijn vrouw haar werk in een antiekwinkel maar beter kan opgeven om fulltime voor hem te zorgen. Het zijn ook de jaren dat Wilmink zijn brood verdient als wetenschappelijk medewerker op het Instituut voor Neerlandistiek, ook al ligt zijn hart overduidelijk bij het schrijven. Er worden twee zoons geboren. Willem leert via zijn werk veel aanstormend talent met cabaretambities kennen, mensen als Ivo de Wijs, Freek de Jonge, het echtpaar George en Anke Groot, Jacques Klöters en Hans Dorrestijn. Zij gebruiken zijn teksten, evenals Herman van Veen, die in

Dood zijn duurt zo lang

Het is niet fijn om dood te zijn.
Soms maakt me dat een beetje bang.
Het doet geen pijn om dood te zijn,
maar dood zijn duurt zo lang.

Als je dood bent, droom je dan?
En waar droom je dan wel van?

Droom je dat je in je straat
langzaam op een trommel slaat?
Dat iemand je geroepen heeft?
Droom je dat je leeft?

Maar ach, wat maak ik me toch naar,
het duurt bij mij nog honderd jaar
voor ik een keertje dood zal gaan.

Ik laat vannacht een lampje aan.

Wilmink vooral ook een leermeester ziet.

Vanaf eind 1969 wordt Wilmink tekstleverancier voor liedjes voor amusementsprogramma's op televisie. Langzaam dringt het besef door dat, naast zijn werk als dichter, essayist en wetenschapper, hier feitelijk zijn grootste talent ligt. Etty: 'Door zijn glansrol in het Schrijverscollectief en het succes van *De Stratemakeropzeeshow* stond Wilmink voortaan als schrijver voor kinderen te boek' (p. 227). Hij leert Wieteke van Dort kennen, die hij mateloos bewondert en adoreert en voor wie hij talloze teksten schrijft, op muziek gezet door zijn vriend Harry Bannink. Er komt een einde aan het huwelijk met Noortje en Wilmink kiest publiekelijk definitief voor een bestaan als tekstschrijver.

Deel vier beslaat de jaren 1977 tot 1991. Wilmink leert Wobke Moll-Klein kennen. Evenals Willem was zij eerder getrouwd geweest. Ze zullen uiteindelijk tot Willems dood samenblijven. In een uitzending van DWDD op 22 januari jongstleden bevestigt Wobke het beeld dat Etty in de biografie schetst. Wobke is

letterlijk de redding van Wilmink. Zij haalt alle regedruk bij hem weg en maakt het mogelijk dat hij zich volledig kan wijden aan het schrijven van teksten. Ondanks het kwakkelende Schrijverscollectief is Wilmink in deze periode buitengewoon productief. Het worden zijn gloriejaren: zijn werk wordt overladen met lof en vele eerbewijzen.

Het laatste deel vertelt over de jaren 1991 tot 2003. Wilmink keert terug naar Enschede en woont tot zijn overlijden in de straat waar hij is geboren. In deze hoofdstukken is er ook ruim aandacht voor zijn bijzondere vriendschap met Herman Finkers, met wie hij zijn liefde voor kathedralen deelt. Verder is er een hoofdstuk gewijd aan de vuurwerkcramp op 13 mei 2000, een gebeurtenis die ervoor zorgt dat Willem het bombardement van 1943 pijnlijk herbeleefd. En natuurlijk het einde, de laatste maanden voor zijn dood, waarin Wilmink worstelt met de gevolgen van meerdere infarcten en verlangt naar het levenseinde, tot hij op zaterdagavond 2 augustus 2003 zijn laatste adem uitblaast. Het paste bij Wilmink dat hij zijn uitvaart en wat er na zijn dood moest gebeuren al jaren eerder strak had geregisseerd.

Slot

De biografie eindigt met Wilminks gedicht 'Dood zijn duurt zo lang' (zie kader). Een mooier en passender slot is niet te bedenken. Zoals Etty zelf schrijft: 'Zelden kwamen de breekbaarheid van een mens en de onsterfelijkheid van een dichter zo voelbaar samen' (p. 473).

In de man zit nog een jongen is een prachtig, intiem en niets verhullend portret van een groot schrijver. Het kan niet anders of iedereen die de biografie leest, grijpt terug naar het werk van Wilmink, verlangt naar meer. En dat is mede de verdienste van Elsbeth Etty. Ik weet zeker: Willem Wilmink zou heel tevreden zijn over haar. ■

Rob van Veen